

Глібко Сергій Васильович
к.ю.н., доцент, директор Науково-дослідного
інституту правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України
e-mail: ndipzir@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3398-9276

Бондар Єлизавета Володимирівна
студентка 4-го курсу факультету підготовки кадрів
для Державної пенітенціарної служби України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОГО ПАРКУ ЯК СУБ'ЄКТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Накопичений досвід діяльності наукових парків після прийняття Законів України «Про науковий парк «Київська політехніка», «Про наукові парки» свідчить про необхідність змін в законодавстві щодо організаційно-правової форми, завдань та функцій наукових парків (далі – НП).

Правовий аналіз функцій наукових парків та їх організаційно-правової форми.

За функціональним місцем в інноваційному процесі з участю вищих навчальних закладів (далі - ВНЗ) або науковий установ наукові парки є найбільш відповідною структурою для підтримки інноваційної діяльності та виконання завдань по комерціалізації наукових результатів. в той же час мета створення та функції наукових парків в статтях 3, 4 Закону України «Про наукові парки» в сучасних умовах обмежують розвиток самих НП та їх наукової, науково-технічної діяльності.

В науковій літературі відмічаються відмінні погляди на можливі функції для наукових парків або для структур, які можуть виконувати певні функції в національних інноваційних системах, та їх повноваження можуть бути покладені на НП. Більшість науковців звертають увагу тільки на перелічені в

Законі України «Про наукові парки» напрямки діяльності НП, які формуються на підставі їх мети діяльності та функцій. Хоча, на наш погляд, ґрунтуючись на фактичних зв'язках НП з освітньою, науковою, науково-технічною діяльністю, основні функції НП можуть визначатися як організація проектних досліджень, їх відбір, оцінка та комерціалізація технологій в якості завершального етапу наукової та науково-технічної діяльності ВНЗ і наукових установ.

Для реалізації таких функцій в сфері інноваційних відносин невід'ємним є проведення цільового фінансування як НП, так і інших суб'єктів національної інноваційної системи (далі – НІС), які можуть звертатися за фінансуванням через НП. На наш погляд, доцільним є досвід деяких країн (наприклад, Німеччина) в законодавстві яких при визначенні участі в організації проектного фінансування інноваційної діяльності розділяють суб'єктів, що здійснюють відбір проектів, їх оцінку, та суб'єктів, які на підставі відбору проектів здійснюють їх фінансування. Але передувати вирішенню відміченого питання повинно удосконалення регулювання в законодавстві діяльності, функцій НП як за видами наукової, науково-технічної та господарської діяльності, так і за компетенцією діяльності НП як суб'єкта НІС.

Окремою проблемою в регулюванні діяльності НП є закріплення правового механізму організації діяльності НП в частині управління інноваційним процесом, який повинен бути більш досконалий, ніж для товариств з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ). Але навіть у порівнянні з ТОВ відповідне регулювання НП має недоліки, такі як відсутність закріплення в нормативно-правових актах організаційно-правової форми (далі – ОПФ) юридичної особи та інші вади правового регулювання, що слідують з невизначеності корпоративного характеру НП. Крім того, в наукових джерелах звертається увага на недосконалість визначення виду господарської діяльності НП як підстави визначення виду суб'єкта господарювання, і за деякими рисами такої діяльності їх відносять до некомерційної господарської діяльності, що може приводити до оспорювання одержання прибутку НП у зв'язку із порушенням спеціальної правоздатності таких суб'єктів господарювання.

Також, при розширенні в останні роки прав ВНЗ та наукових установ в частині розпорядження власними коштами, залишається, на наш погляд, обмежувальною норма ч. 3 ст. 13 Закону України «Про наукові парки», відповідно до якої ВНЗ та наукові установи беруть участь у формуванні статутного капіталу наукового парку шляхом внесення до нього нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності), без грошових коштів. Ці вади фактично не дають можливості визначити та закріпити належне місце НП в національній інноваційній системі.

З метою визначення шляхів використання НП в науковій, науково-технічній діяльності, зовнішньоекономічній діяльності ВНЗ та наукових установ можливо визначити декілька переважних напрямків використання організаційно-правової форми НП.

1. НП виконує функцію інкубатора, акселератора та фінансує малі та середні підприємства (далі – МСП), спін-оф компанії (або спін-аут компанії, що створюються для реалізації інноваційної продукції на іноземних ринках). В цьому випадку відбувається спрощення механізму трансферу технологій, оскільки НП виходить (або може вийти) з ланцюга трансферу технологій, створених за рахунок бюджетних коштів. Це виключає одержання відповідного погодження в Міністерстві освіти і науки України, прискорює процес обігу інноваційної продукції та спрощує можливість захистів права інтелектуальної власності за межами України.

2. Виконання НП функції експортно-орієнтованого центру трансферу технологій. Але для цього необхідно залучення власних або іноземних інвестицій безпосередньо НП для формування відповідних портфеля активів НП.

3. НП виконує функції материнської компанії для усіх МСП, які створюються ВНЗ або науковими установами для удосконалення спільного та єдиного «корпоративного» нагляду за проектами ВНЗ або наукових установ, акумуляції ресурсів для наукової та науково-технічної діяльності, встановлення єдиного порядку при комерціалізації технологій ВНЗ і наукових установ.

Використання такого правового механізму може бути найбільш зручним для здійснення адресної і проектної підтримки окремих МСП, утворених ВНЗ та науковими установами.

Наведені випадки потребують прозорої структури корпоративних відносин для формування довіри до НП, що відсутнє в законах, які регулюють їх діяльність. Недосконалість законодавчого визначення ОПФ НП, неузгодженість його функцій та вимог до ОПФ підприємницьких товариств за Цивільним та Господарськими кодексами України, невідповідність принципам корпоративного управління потребують внесення змін в законодавство України і чіткого закріплення як ОПФ, так і функцій наукових парків.

Більш детально розглянемо проблеми визначення організаційно-правової форми наукового парку. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про наукові парки»: науковий парк - юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку. Практика свідчить, що наукові парки створюються переважно у формі корпорації. Поняття «корпорації» міститься в ст. 120 Господарського кодексу України, згідно до якого корпорацією визнається договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожним із учасників об'єднання органам управління корпорації.

Розглянемо структури організаційно-правових форм деяких наукових парків. Нагальним прикладом наукового парку, створеного у **формі корпорації** є «Науковий парк «Київська політехніка». Відповідно до ст. 120 Господарського кодексу України корпорація створюється внаслідок консолідації виключно підприємств. Якщо ж розглянути склад засновників наукового парку «Київська політехніка», то можна побачити, що до його складу входить 4 учасника. Одним із учасників є Національний технічний університет

України "Київський політехнічний інститут", частка в статутному капіталі якого складає 13,7 %, інші ж – суб'єкти господарювання.

Таким чином, стає питання про те, що не всі учасники корпорації є підприємствами. В такому випадку, тільки якщо виходити із широкого розуміння підприємства можна дійти висновку, що будь-яка юридична особа може входити до складу корпорації. Але на сьогодні в законодавстві немає жодних роз'яснень з цього приводу, а тому постає питання щодо відповідності суб'єктного складу даної корпорації відповідним правовим нормам.

В якості іншого прикладу пропонуємо розглянути науковий парк «Наукоград-Харків». Його організаційно-правова форма визначена як **«інші організаційно-правові форми»**. Суб'єктний склад даного наукового парку складають три наукові установи: Академічний науково-освітній комплекс «Ресурс»; Інститут проблем машинобудування ім. А. М. Підгорного Національної академії наук України; науково-технічний концерн «Інститут проблем машинобудування «НАН України». Тобто, в даному випадку вбачається, що до складу відповідного парку не входить жодне підприємство. А, отже, постає питання про те, чи може дане утворення мати статус наукового парку, якщо чітко не визначено його організаційно-правова форма. Тоді як для суб'єктів господарювання, відповідно до ст. 45 Господарського кодексу України, підприємництво може здійснюватися в будь-яких організаційних формах, передбачених законом.

Також не можливо оминати ще один науковий парк «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля», який створений у **формі корпорації**. Цікавим є те, що до складу даного парку, окрім Тернопільського Національного технічного університету ім. Івана Пулюя, Товариства з обмеженою відповідальністю «Інтеграл» та Товариства з обмеженою відповідальністю «Завод газового обладнання «Альфа-Газпромкомплект», входить ще й Управління з експлуатації майнового комплексу Тернопільської обласної ради.

Іншим об'єктом дослідження є науковий парк Миколаївського Національного аграрного університету «Агроперспектива». Варто зазначити,

що до його складу входять: Миколаївський Національний аграрний університет з часткою в статутному капіталі 5%, Приватне акціонерне товариство «Добробут», Товариство з обмеженою відповідальністю «Сонячне Світло-Миколаїв». При цьому, необхідно звернути увагу на те, що останні два суб'єкти господарювання не зареєстровані як наукові установи та не здійснюють за своїми видами діяльності науково-дослідну та інноваційну діяльність.

«Науковий парк Одеського політехнічного університету», створено у **формі товариства з обмеженою відповідальністю**. До його складу входять: наукова установа – Одеський національний політехнічний університет з часткою в статутному капіталі 51%, благодійна організація «Фонд «Наука і Освіта XXI» та підприємство з іноземними інвестиціями у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю «Аверс».

Отже, існує потреба вдосконалення законодавства України в частині визначення організаційно-правової форми наукового парку та суб'єктного складу його учасників. Як варіант, було б доцільно передбачити право бути засновником (учасником) наукового парку – всім суб'єктам господарювання – юридичним особам, які є учасниками наукової, науково технічної діяльності, або учасниками інноваційних відносин.

Підстави для розширення функцій наукових парків та варіанти законодавчого закріплення участі в національній інноваційній системі.

При наявності найбільш поширених систем державного фінансування інноваційної діяльності, таких як інституційне, проектне, індивідуальне, наукові парки можуть виконувати певну роль в будь якій системі фінансування (як державного, так і недержавного).

Проект Закону України «Про підтримку і розвиток інноваційної діяльності» передбачає розвиток інноваційної інфраструктури України, до якої відносяться і наукові парки. Разом з тим залишається за межами цього Проекту визначення місця наукових парків в системі заходів державної підтримки суб'єктів інноваційної діяльності. За своїми організаційно-правовими ознаками, функціональними можливостями, наявним підґрунтям для створення

транспарентної, науковомісткої експертної діяльності наукові парки можуть виконувати функції інших суб'єктів інноваційної інфраструктури: бізнес-інкубаторів, науково-технологічних центрів, центрів трансферу технологій, центрів колективного доступу до наукового обладнання, тощо.

Висновки щодо удосконалення правового регулювання правового статусу та діяльності наукових парків:

В Законі України «Про наукові парки» необхідно конкретизувати в меті створення, функціях, завданнях місце наукових парків для розвитку науки в ВНЗ та наукових установах, з визначенням системного зв'язку наукової та науково-технічної діяльності цих суб'єктів. Всі функції наукового парку, закріплені в Законі України «Про наукові парки», повинні відповідати напрямкам наукової, науково-технічної діяльності за Законом України «Про наукову та науково-технічну діяльність» та завданням, покладеним на суб'єктів національної інноваційної системи в Проекті Закону України «Про підтримку і розвиток інноваційної діяльності».

Додатково потрібно дослідити та визначити організаційно-правову форму НП як ТОВ або АТ, що надасть змогу виконати стандарти корпоративного управління та здійснювати НП всі можливі функції, пов'язані з участю в інноваційному процесі, в тому числі одержувати фінансування та інвестування з відповідних іноземних фінансових установ.

Важливим є закріплення в Законі України «Про наукові парки» положення про необхідність створення прозорої системи корпоративного управління науковими парками, насамперед через підвищення ролі вчених рад засновників – ВНЗ або наукових установ, створення та визначення наглядових рад та утворення додаткових експертних органів для виконання функцій, пов'язаних з публічними відносинами в національній інноваційній системі.

В Законі України «Про наукові парки» та в Проекті Закону України «Про підтримку і розвиток інноваційної діяльності» необхідно визначити місце наукових парків не тільки як об'єктів державної підтримки, але і як інфраструктурних суб'єктів національної інноваційної системи, який

приймають участь у відповідних механізмах підтримки та розвитку інноваційної діяльності. Також необхідно: передбачити можливість поєднання в наукових парках функцій інших суб'єктів інфраструктури і використання такого системного підходу насамперед при формуванні регіональних програм підтримки інноваційної діяльності та регіональних інноваційних систем, передбачивши обов'язкову участь наукових парків в таких процесах; передбачити порядок та критерії акредитації наукових парків для таких систем, поєднавши з умовами щодо реєстрації проектів наукових парків, реалізація яких потребує державної підтримки.

Всі функції наукового парку, закріплені в Законі України «Про наукові парки», повинні відповідати напрямкам наукової, науково-технічної діяльності за Законом України «Про наукову та науково-технічну діяльність» та завданням, покладеним на суб'єктів національної інноваційної системи в Проекті Закону України «Про підтримку і розвиток інноваційної діяльності».